

საპოლიტიკო, სამეცნიერო და სალიტერატურო ნახაზებიანი გაზეთი: "გაეროს ყოველ კვირა დღეს
№ 30 **ივლისი 20 1897 წ.** **№ 30**

შინაარსი: ჩემი მოგონება გ. წერეთლისა. — სხვა-და-სხვა ამბები. — რჩევა კორესპონდენტს, ლექსი ბ. დავითაშვილისა. — „კვალის“ კორესპონდენციები. — იპოვნელების ზოგიერთი ჩვეულებანი. — წერილები ინგლისიდან (შემდეგი) საზღვარ-გარეთელისა. — საწულებას უბანში ლექსი თ. რაზ-ვაშელისა. — ქნეკროლოგი: ვიქტორ ნიკოლოზის ქე დარჩა ფ. გოგინაშვილისა. — გავერთი (შემდეგ) ია. ივალაძისა. — ვიკრე უნიშენა ბ. კახელისა. — კვალის ფოსტა და ქალაქ-განცხადება.

„კვალის“ ბ. „ჯეჯილის“ ხელის მომწერლებს მივავაგონებთ, ვინც ფულის არ შემოიტანს 1 ივლისამდე, მათ გაზეთის გზავნა მოეცეპობათ.

ჩემი მოგონება.

მ არტის თვეში 1890 წელს ბ-ნი თ. ჩიკვაძე შემხვდა ქუთაისს და შემდეგი წინადადება მომიტა: ბათუმში არსებობა ქართველების არტელი, რომლის წესდებაც მე გადმოვიღე ნორმალურ წესდებიდან და დამტკიცაო; თუმცა არტელის სტაროსტა ს. ქუთათელთაძეაო, მაგრამ საქმის კეთება კი მე მაქვს მონაღობილი, რადგან იმას მოკლა არა აქვსო. გთხოვ, რომ წამოხვიდე ბათუმს, შენ ძალიან საჭირო ხარ არტელისთვის პირველშიო. იქნება რიგიანი დაწვობალები მიეცეთ ქართველ არტელს და ფუბატრონათო, რომ სხვა იქ მომუშავე არტელებმა არ დაჩაგრონ ჩვენებიო. მე ეუთხარი, ჯერ შენ წადი, საზოგადოებასთან მოილაპარაკე და, თუ საჭირო ვიქნება, მოვალ-მეთქი. ერთ თვეს შემდეგ მომივიდა თ. ჩიკვაძისგან მოპატრუება. წავედი ბათუმს, ენახე არტელის წევრები, ყველა გავიცანი; იმათაც სასიამოვნოთ დაურჩათ ჩემი მისელა. ჩვენ მაშინვე შევუდექით საქმესაც. იმ დროს ბათუმში მოქმედებდა ოთხი, თუ ხუთი არტელი სტეფანოპოლისა (გვმების დამცლელ-დამტვირთველებისა).

თამარ დედოფლის დიდი სურათი (ფერადი წამლებით) დღის იქით გაიყიდება „კვალის“ რედაქციაში 1 მ. 50 კ. (გასაგზავნი ფოსტის ხარჯი 30 კ.)

დაიბეჭდა და იყიდება ყველა ქართულ წიგნის მაღაზიებში და გამოცემელთან. მ. ლალიძის-მიერ გამოცემული:

„ნათელა“

(ძველებური აზნაუი)

აკაკისა

შენიერ ქალაღზე. გვერდი 72, მისი ფასი 20 კაპეიკია.

ჩენილი, თავისი გემები და ავენტობა ჰყავდა; ერთი იყო დამოქნის არტელი, რომელიც მარტო დამოქნაში მუშაობდა და, რაც საბაჟო საქონელი იყო, იმას ცლიდა და ტვირთავდა გემებზე. ამ არტელის მოთვე იყო ბ. გ. შაღინაძე. ყველაზე უფრო ბევრი სამუშაო ამ არტელს ჰქონდა, თუმცა არტელის წევრათ, წესდების ძალით, მხოლოდ თვით მუშა უნდა ყოფილიყო, მაგრამ ნამდვილათ კი სულ სხვანაირათ იყო საქმე. აქ იყო ოც-და-ხუთი წევრი — სულ ავგელა დამოქნის მოსამსახურენი, — რომელთაც საწევრო ფულები შეეტანათ და საქმის პატრონებთ გამხდარიყვნენ. თვით იმათ თუთობით ჰქონდათ ადგილი და ცლა-დატვირთვა, ხოლო მუშებს, განსაკუთრებით ოსმალეთიდან მოსულ სომხებს და თათრებს დღიურათ ქირაობდნენ. ნამდვილი მუშაკნი ესენი იყვნენ და არტელის წევრები ბატონები. იმათ დიდი შემოსავალი ჰქონდათ და წლითი წლობამდე მოგებას ურთი-ერთ შორის იყოფდნენ. მარტო გ. შაღინაძე იღებდა წელიწადში, როგორც არტელის წევრი და გამგე თას თუბანს ჯამაგარს. აქედან უნდა წარმოვიდგინათ სხვა არტელის წევრებს რა შემოსავალი ექნებოდათ. ამის გამო დამოქნაში ტყუილათაც არაიენ ჩაახდენია ჩვენ არტელს, თუმცა წესდების ძალით ეს დამოქნის დატვირთვა და ცლა-უფრო ჩვენი ქართველებს საქმე უნდა ყოფილიყო. წესდების დამტკიცებას შემდეგ მას უნდა ჩაბარებული დამოქნის მუშაობა, რადგან დამოქნის არტელი დროებით იყო; თვით კი დამოქნის უფლება არ ჰქონდა, თავისი არტელი ჰყოლებოდა. მაგრამ დამოქნის მოსამსახურეებმა პირდაპირ გამოაცხადეს, რომ ვარეშე არტელს ვერ მივანდობთ დატვირთვის საქმეს, რომ საქონელი არ დიკარგოს.

მეორე სტივადორების არტელი ჰქონდა გაწყოზილი მ. ხალი ბუთანიშვილს, რომელიც ტვირთავდა და ცლიდა იხგლისე ღვივებს, რადგან იხგლისის კაპიტნებთან გაცნობილი იყო. მესამე არტელი ჰქონდა გაწყოზილი მანთაშვეს, რომელიც შედგებოდა სულ ორმახებისგან და იმათში ქართველებს არ ებოგიებოდათ. მეოთხე არტელი საკუთრათ ჰყავდა დაქრავებული რუსულ სანაოსნო — სავაჭრო საზოგადოების ავენტს.

მეუთე არტელი ჰყავდა ახლათ დაარსებულს რუსეთის სანაოსნო საზოგადოების ავენტს.

ერთი სიტყვით, საცა არ გაიხვდელი, ყოველი კამისიონერობა და საქონლის გადამტან-გადამუშავების ავენტობის გამგე ცდილობდა საკუთრათ გაეჩინათ თავისი მუშათა არტელი, რომ დაცლა-დატვირთვის საქმიდან მსუქანი შემოსავალი თვით მიეღო. ავგელა აწებოდა, რასაკვირველია, უბრალო მუშების ჯაფას,

რომელთაც დღიურ შრომაში ნაშოვნ ლუკმას უტებდნენ, ესე იგი მათ ნაშრომს ვაროს აცლიდნენ.

ამ მდგომარეობაში ქართველ არტელს ჰქონდა მხოლოდ ერთი უპირატესობა, რომ ოფიციალური წესდება (ყენაზ) ჰქონდა დამტკიცებული, მაგრამ ისიც იმ დროს იყო მთავრობის წინაშე წარდგენილი დასამტკიცებლათ, როცა ვერ კიდევ პორტო-ფრანკო არ იყო მოშლილი. ამის გამო § 2, თუ არ ეცდები, ისეთი იყო ამ წესდებისა, რომ არავითარ უპირატესობას სხვებზე, კერძო არტელებზე ეს წესდება არ აძლევდა. მანასადამე იმ პირობებში, რომლებიც ბათუმში სუფევდნენ, გემების და ცილელ-დამტვირთველი ქართველის არტელისათვის მისი ოფიციალურათ დამტკიცებული წესდება უმეტეს შემოსავლელათ იყო გადაქცეული; არავითარი მნიშვნელობა მას, როგორც ოფიციალურათ დამტკიცებულ არტელს, არ ჰქონდა.

თუმცა ამ წესდების ძალით ქართველ არტელს ჰქონდა იმედი ადგილობრივი მთავრობის შემწეობისა სამუშაოს შოენისთვის, მაგრამ საწმუხაროთ ადგილობრივი მთავრობის წარამადგენელი უფრო მსუქან სანაოსნო და ნავთის მწარმოებელთა საზოგადოების ავენტებს მფარველობდნენ, რადგან იმათთან მეგობრობა უფრო სახიერო იყო, ვიდრე დატაკი ქართველი არტელისა. არ უნდა დავუვაროთ, რომ იმ დროს ბათუმში ადგილობრივი ადმინისტრაციის წარამადგენელი თვით ქართველი იყო და რომ მოენდომებინა და თავისიანებისთვის მფარველობა გეწიოა, კანონიც მისკენ იყო; მაგრამ ღმერთმა დაიფარა ყოველი ქართველი თავისიანი სახელმწიფო მოხელისაგან. ვანა გავიწიოა სადამე, რომ ქართველ ადმინისტრატორს ქართველებისთვის ეზარუნოს...

აი, ამ მდგომარეობაში იყო საქმე, როცა ბათუმის ქართველმა არტელმა მიმიზატიკა მუშაობის საშოენელათ.

თვით არტელის წევრნი იყვენ შედგენილინი მოკავკრე, მოიჯარადრე და ხელასნობის მოთავეებისაგან. არტელში იყვენ ჩვენებური აზნაური და თავადი, რომელნიც უცხო ქვეყნის კამისიონერობაში და ხე-ტყის გაყიდვაში იღებდნენ მონაწილეობას. საკუთრათ სტივადორი, ესე იგი გემის დამტვირთელ-დაცლილი მცოდნე მუშა, ერთიც არ ერია. ესენი იყვენ ავგელა ბატონები, ოსტატები, რომელთაც უნდოდათ კი შემოსავლიანი საქმე ჰქონოდათ და მასული მუშა ხაზინ ემუშაევიანათ, თვითონ კი ფული მოეკოთ. მაგრამ ოც-და-ხუთისა და ორმოცდაათი „ხაზინის“ დასაკმაყოფილებელი სამუშაო ძვირათ თუ სადამე მოიპოებოდა, განსაკუთრებით ბათუმში, სადაც ისეთი დახელოენებული ამ საქმეში კომერ-

სანტები მოქმედებდნენ, რომ, როგორც ყვეს, ისე იმათ, კაკალს ვერ გააგდებინებდა.

მე რომ ჩავედი ბათუმში არტელის წევრნი წუხდნენ, რომ ვერც ერთი გემისგან და ვერც სააგენტოსგან საქმე ვერ ვიწოდებოდა, მაშინ როდესაც ფული კი იხარჯებოდა მოსამხატვრებზე, კანტარის ქირაში და საწყობებში. ისინი ჩიოდნენ, მართალია, ბ. თ. ჩიკვაძემ კარგი საქმე გააკეთებია, სტეფანოვების წესდების დამტკიცებაში ძალიან მოაგებებარა, მაგრამ რა გამოვიდა. ეს ორი თვეა, უსაქმაოთ ვართ და ფული გვეხარჯება. იმათ უნდოდათ ბ. თ. ჩიკვაძისგან თავი დაესწათ, რადგან მას თვეში, ეკონებ, ოც თუმწამდის ჰქონდა ჯამაგირი და ამოსივადი კი არა იყო—რა; მაგრამ ამის გამხელას არტელის წევრნი ვერ ზედვდნენ, რადგან ბ. თ. ჩიკვაძის მაგარი პირობა ექრა ხელში. უნდა ვთქვა, რომ ბ. თ. ჩიკვაძემ ამ შემთხვევაში კეთილ-შობილურათ მოექცა არტელის წევრებს. იმან შეიტყო თუ არა მათი მუცლის ტყვილი, პირა-და-პირა გამოუტყდა: მომეცით ჩემი ორი თვის ჯამაგირი და გამიშვითა; თქვენ პირობას ახლავ დაგებო. არტელის წევრებმა მადლობა მოახსენეს და მაშინვე დააკმაყოფილეს. ბ. თ. ჩიკვაძეს შემდეგ დამინიშნეს მე თვეში ჯამაგირათ ასი მანეთი, ჩემი მოვალეობა იყო, არტელისთვის მეთაურობა გამეწია, ესე იგი უნდა მემოენა მათთვის სამუშაო. ეს კი იმ დროში და იმ გარემოებაში მეტათ მწელი საქმე იყო. რომელი გემების სააგენტოსთანაც არ მივედი, რომელ ქარხანაშიაც არ დავიჭირე საქმე, ჩემი წინადადებანი ქართული არტელისთვის სამუშაოს მიცემსხ სიცილიათ არ ეყოთ. ყველანი ასე მეუბნებოდნენ, სადაური სტეფანოვები არიანო თქვენი არტელის წევრები? ეგენი სულ მედუქნებები, უსაბები და ხე-ტყის მოიჯარადრები არიანო, რა იციან მაგათ სტეფანოვებისა? მაგათ უნდათ თვით გვერდზე წამოწვენ, საწყალი დლიური მუშა ამუშაონ და ფული მოიგონო. ეგრე ხომ ჩვენც ვაკეთებთ საქმეს, ლუკმა გავარდეს, ჯამში ჩავარდესო. დღის წინაშე, ყოველივე ეს ცხადათ მენიშნა, მაგრამ რას ვიზამდი; მე მაინც თავი უნდა გამეწირა და საქმე არტელისთვის მეშოენა. ჩემი მეკადინეობა კიდევ მითი უფრო გაძნელდა, რომ კერძო სტეფანოვების მეთაურებმა პირი ვაქტეს არამც და-არამც ახალი არტელი საქმეზე არ მიფუშვებოთ. მე მაინც ვერ ადვილათ ვერ შევეურობი სასტიკ გარემოებას; წავედი როტმილდის კანტარაში იმის გამგებელ ზრადლოვსკისთან. თვითონ ამ კაცსაც კარგათ ეცნობოდა და ხხეხსაც. ბეგრი ბაასი და დაიძარაბა დამეჭირდა, თითქმის კვირანახევიანი მეტი ვეწვალე და ბოლოს რათიკ იქნა, ჩემი პირადი თავდებობით გა-

ვებდენივე ქართველი არტელისთვის მიეცა გემების დატვირთა თითო ფუთიანი კეროსინის ყუთებით. ქარხანაში იყო დამზადებული ორასი ათასი ყუთი. თითოეული ათასი ყუთის ჩადგმა მაგონებში თორმეტ მანეთათ ავიღე, ასე რომ არტელს ორასჯერ თორმეტი მანეთი ერგო; ამ მუშაობიდან მას რვაასი მანეთი ნაღდი მოეგება დარჩა. ამას შემდეგ ჩემივე თავდებობით ბურჯარტის გემები ავაღებინე არტელს, რომელიც ამ გემებიდან ყოველ თვეობით იღებდა ხუთას მანეთს მოგებას. ამ სახით გაიჩარხა ნელ-ნელა არტელის საქმე.

ქართველმა არტელის წევრებმა, როგორც ანგარიშის კაცებმა, რაკი დაინახეს, რომ მათი საქმე ნელ-ნელა კარგათ მიდიოდა, იფიქრეს, ამას შემდეგ ჩვენ თვითონაც წაიყვიანთ საქმესო და მეც იგივე წინადადება შემამაპარეს, როგორც ბ. თ. ჩიკვაძეს. არ ვიცი, არტელის მეთაურათ რამდენი თვე დაეყავი; მხოლოდ ეს კი ვიცი, რომ ყოველ თვეობით არტელი მიძლევდა ას მანეთს ჯამაგირს, რომელიც არც კი მყოფნიდა, რადგან ოჯახს სხვა ქალაქში მყავდა საცხოვრებლათ. რაკი არტელს შევატყე, რომ იმას ჰსურდა თვითონ დამდგარიყო გვეყრილ გზაზე, მეც გამოვემწევილიყ. დღეს, რვა წელი შემდეგ ბათუმის ქართველი არტელის წარმომადგენლიდარ მესმის საეველურსაგეთ, რომ გ. წერეთელმა „ოქროს თულები“ ვერ დაგვადგაო. მე ასე ვფიქრობ, რომ „ოქროს თულები“, როგორც კერძო კაცმა, ისე მთელმა საზოგადოებამაც, თავისი მეკადინეობით უნდა დაიღვას, თეწარა სხვამ რაც უნდა იზრომოს და იწვადოს მკონარე საზოგადოებისათვის, მაინც ვერას გააწყოებს. მე კი ამ ბოლოს დროს, როგორც ბათუმის არტელის მაგალითმა, ისე მთელი ჩემი ცხოვრების გამოცდილებამ ერთი მწარე ჭეშმარიტება შემაგნებინა, რომ ყოველი კაცია ამაგი წყალზე ყოფილა დაწერილი.

გ. წერეთელი.

სხვა-და-სხვა ამბავი.

მორაპნის მახრის სახეგრის ნაწილისთანა მიყრუებული კუთხე, ეკონებ, ცაქვეშეთში ძვირათ თუ საღმე მოიპოვება. არც გზებო, არც სკოლები, არც წარმოება-მრეწველობა. სოაც ჭკათურის რკინის გზა ვათაელება, იქვე წყდება ყოველი ვაჭრული და აღმზიკეობითი ცხოვრების ძათი. 1895 წელს რომ დიდი ზამთარი იყო, მას აქეთ ეს კუთხე

საოკრატო დანერგა, გზები წახდენ, მდინარეებმა ხიდე-
ბი წაიღეს და ჩაფარა იგი უბედურს, უგზო-უყუკლო
მღვდლომარებაში. საქმე ისეა გაჭირებული, რომ სოფელ-
ლი სოფელთან ვეღარ მიხვლა, ერთად ერთი გაზატყეცი-
ლი იყო ცოტა რიგანი ქაათურიდან საჩხერემდის
და ისიც ამ ქაათთ ჩაქცეულია. სამი წელიწადია საჩ-
ხერის ხიდი დანერგა ყვირილსზე; ეს ხიდი აერთებდა
საჩხერის კუთხის მარცხენა მხარეს მარჯვენასთან. სა-
მი წელი მეტია, რომ ამ ხიდის უქონელობის გამო
წელიწადში ექვსი თვის განმავლობაში ყვირილის
მარცხენა მხარის ხალხი დამწყვდეულია. ამავე მდგო-
მარებაშია მთელი საჩხერის ოლქა ჯრუჭულსზე ხი-
დის უქონელობის გამო, ეთოპ ამ ცოტახანში დაიწ-
ყეს ამ ხიდის კეთება; მაგრამ როგორც მოგვხსენებთ
ლუბერნიის ინჟინერს მიხეზი არ დაელია ბუნების სი-
სასტიკისა. როგორც კი ჩაადგებს თითო-ორიოლა ქეას
ან ხიდების ბურჯებისთვის, ან ქვის ჯებირის გასა-
რავაო, სამი დღე არ გაიწიოს მას შემდეგ, რომ პირ-
ველივე შხაპუნა წვიმა წაიღებს ამ ქეებს და ინჟინე-
რი წერს ლუბერნიის მთავრობას შემდეგ მოხსენებას: ბუ-
ნების სისასტიკის გამო ხიდის მუშაობა წყალმა წაიღო
და რამდენიმე ათასი მანეთის ზარალი შეგვაძობიაო.
ამ სახით საერო ხაზინა ინჟინერებისგან იცარკება და
ხიდების კეთება კი შეჭირებულია.

* *

ძველიდანვე ყვირილის ხეობით ვაღიოდა დიდი
საქარაფო გზა გორის მახრამში და მთის ოსეთში
ელაღკაცქასამდის წონა-ერწოს ხეობისკენ. ამ გზას
წემო იმერეთისთვის და მთელი ქუთაისის გუბერნი-
ისთვის უწინ დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა, რადგან
ამ გზით იყო აღმშენებლობა და ეპრობა გამართული
წემო იმერეთისა, ოსეთისა, რაქასა და გორის მახრამს
შუა. თვით ქუთაისის გუბერნიის მთავრობამ გად-
წყვიტა ამ ხეობი წლის წინათ, რომ ეს გზა ყვირი-
ლის ხეობაში გორის მახრამს ს. წონამდის კლავ გა-
კეთდეს და სოფლ. ხალხის შემწეობით გაატყეცილი
გავიდეს: საჩხერის ბოქაულმა გ. ფიცხალოურმა,
სცნო რა მიუცილებელი საქარობა ამ გზის გაკეთე-
ბისა მთელი საჩხერის კუთხისა და შორაპნის მახრამს-
თვის, მხნეთ შეუღდა შორაპნის მახრამს უფროსის
განკარგულების ასრულებას, მით უფრო რომ ამ ხე-
ობაშია შეენიერი მადნის წყლები, ფრიალ სასარკებ-
ლო მთელი ხალხისთვის. მაგრამ ამ კეთილ საქმესაც
გამოაუნდენ მტრები—„მოცე მწერლები“,—რომლე-
ბიც უპართებულო დანოსებით ხელს უშლიან გზის
გაკეთების საქმეს. იმედა, ადგილობრივი მთავრობა
ასეთ დანოსებს ყურადღებას არ მიაქცევს და ყვირი-

ლის ხეობაში გზის კეთებას საჩხერიდან მოკლებუ-
ლი წონამდის არ შეიარებებს, რადგან ეს გზა დიდი
საქაროა მოწვეულობისა და აღმშენებლობის მხრით
მთელი შორაპნის მახრამისთვის.

* *

გზათა მინისტრს მოუხმენია რა ფოთის ქალა-
ქის თავის, ნ. ნიკოლაძის, საჩივარი ამერ კავკასიის
რკინის გზის გამკეობის ურიგო განკარგულებებზე
რკინის გზის მატარებელთა მისელა-მოსვლის და სა-
ვაჭრო საქარლის ვადაზიდვა-დამოზიდვის შესახებ,
დაუდგენია, რომ ამ საგანზე მოხსენება თავიანთი მო-
საზრებით წარმოადგინონ გზათა სამინისტროს გამგე-
ობაში ქალაქის თავებმა, თავად-აზნაურობის მარ-
შლებმა და ადგილობრივი გარემოების მცოდნე კა-
ცებმა, რომ იქ მიიღონ უმჯობესნი ღონისძიებანი
რკინის გზის მატარებლების მისელა-მოსვლისა, აღმ-
შენებლობისა და მრეწველობის ასაღორძინებლათ.

* *

ამ თვის 16 ბ-ნი დანილოვიჩი გაემგზავრა კა-
ხეთს, რომ გამოიკვილოს ეკონომიური წარმოება იმ
ადგილებისა, სადაც უნდა გაიყვანონ რკინის გზა.

* *

გზათა მინისტრი ხილკოვი ყარსის რკინის გზას
რომ დაათვალიერებს, მეგრ გაემგზავრება კახეთისკენ
იმ ადგილებს და ხეობების დასათვალიერებლათ, სა-
დაც უნდა გაიყვანონ კახეთის რკინის გზა.

* *

სამეურნეო მინისტრის წარმომადგენლის მედ-
ველციის პროექტი სახაზინო გლეხების წესიერათ და-
ბინავენებაზე კავკასიაში მთავარმართებლის რჩევაში
უკვე განხილულ იქმნა და მალე წარუდგენენ თავის
მოხსენებას თვით კავკასიის მთავარ-მართებელსაც.

* *

ადგილობრივმა გაზეთებმა გაცნობეს, რომ გზა-
თა მინისტრისათვის მოურთმევიათ მოხსენებანი ქუ-
თაისის ქალაქის წარმომადგენლის ი. პ. თუმანიშვილის
და თამეჯდომარეს შავი ქვის მწარმოებელთა რჩევი-
სას ბ ნ გ. ზღანოვიანს.

* *

ბ-ნ პ. თუმანიშვილს გაუხსენებია მინისტრისა-
თვის, თუ რა დიდი მნიშვნელობა აქვს იმ რკინის

გზას, რომელიც უნდა გადმოვიდეს ვლადიკავკასიიდან მამისონის ქედზე და მდინარე ჯოჯორის სათავეში, მეორე დაყვეს მდინ, რომან რაქის ხეობაში ქ. ქუთაისამდის. სხვათა შორის ბ-ნ 3. თუმანიშვილის არ დაეწევა გავხსენებია მინისტრისათვის ის გარემოება, ვით თუ მთავრობა პეტროსკიდან ბაქოზე გაყვანილი რკინის გზით დამაკაფილდეს და უფრო საქირა რკინის გზას მამისონის ქედზე ყურადღება აღარ მიაკციოსო. მაგრამ თ. ხილკოვს უთქვამს, რომ ინჟინერის რუდნიკის გამოკვლევას მამისონის ქედზე რკინის გზისას საქმაო ყურადღება აქვს მიქცეული მთავრობის მიერ და კიდევ შესრულდება მისი პროექტი მას შემდეგ, როდესაც ციმბირის რკინის გზა დასრულდება.

ჩვენ მხოლოდ ამ გარემოებას ის მოსახრება უნდა დაეფუძნებოდეს, რომ თუ მართლა ინჟინერ რუდნიკის რკინის გზის გამოკვლევა მდინ. ჯოჯორის სათავემდის მიღის, მაშინ ყველაზე უფრო მოკლე და მახერხებელი მიმართულება ამ გზას უნდა მიეცეს წონის ევლზე ერწოს ტბის ხეობაში და აქედან ერთი ტრატი ამ გზისა და შემდეგ მდინარე ყვირილის ხეობაში შორაზანამდის, რადგან თვით ყვირილი გამოადის ერწოს ტბის ხეობიდან და მეორე ტრატი ამ დიდი გზისა უნდა მიიმართოს პაწას მდინარით ლიანხზე და მივიდეს გორს. ეს მიმართულება რკინის გზისა უფრო ცოტა ხარჯსაც მოითხოვს, უფრო მოკლედ არის და ტენიკური მხრით უფრო მოხერხებულიც. ამიტომაც ვფიქრობთ, რომ შორაზანს დიდი მომავალი მივლინის, იმ შორაზანს, რომელსაც რომაელები და ელღინები სარაზანს უძახობდნ და საქართველოს დედა ქალაქით ირიცხებოდა. სტრაბონის აწერილობით იმდროს მთელი აღმოსავლეთ-დასავლეთის სავაჭრო გზა ამ ქალაქზე მიდიოდა. იქ იყო საქართველოს მეფის საბაჟო და მარტვა ერთი რომის ქალაქიდან გამოგზავნილ საქონლის ბაჟთ რჩებოდა ჩვენ ქვეყანაში სამასი ათასი სესტერცია, ანუ ოცი ათასი მანეთი. სხვა უტყობი ქვეყნებიდან მოსული საქონლის ბაჟები კიდევ სხვა იყო. ნათქვამია, წყალი ნარწყულსა და გზა ნაგზაურსო.

შაიქების მწარმოებელთა რჩევის თამჯდომარეებს ბ-ნ. ზდანაიჩის უთხოვნია გზათა მინისტრისათვის, რომ რკინის გზ-ს გამგებობამ ექვსი პროცენტი სიმძიმის ფასი დაველოკოს იმ მარგანეცზე, რაც ქიათურიდან გადის ფოთსა და ბათუმსო, რადგან თვით მყოფელებიც ამ ექვს პროცენტში ფასს არ გვაძლევდნო. ეს ექვსი პროცენტი შეადგენს შაიქების სინესტესო. ამას გარდა შაიქების მწარმოება დიდ შედეგ-

რობებს ითმენს იმიტო, რომ ქიათურის საწყობიდან მოკიდებული ფოთ-ბათუმამდის ექვსჯელ იცლებიან და იესებიან ვაგონებო. კარგი იქნება, რომ ან თვით ამიერკავკასიის რკინის გზას მოკლე ლერძიანი ლიანდაგი ვაველემოდეს ფოთ-ბათუმამდის, ან და ვაგონების გოგარათა ლერძები დაძქვდებოდნ ხოლმე დიდ რკინის გზის ლიანდაგზე გადასვლის დროს, რომ ქიათურის ვაგონები, შაიქებით დატვირთულნი, პირდაპირ ფოთში და ბათუმში მიდიოდნო. მინისტრი დაპირებია, მგ საგანს მალე განიხილოვთ სამინისტროშიო.

ჩვენის აზრით უფრო მოსახერხებელია და უფრო იაფათაც დადგება თვით ქიათურის რკინის გზის ლიანდაგს რომ ვაგანიერებდნ და ვაგონებსაც ამიერკავკასიის რკინის გზის ვაგონების ყალიბზე რომ გადაკეთებდნ.

გვიკვირს, ბ-ნ. ზდანაიჩის რატომ არ ვახსენებია, რომ მინისტრისთვის მოგვანებინა ქიათურის შაიქების მწარმოებელთა მწუხარება ტარიფის სიღრმის გამო. რატომ ბ-ნ. თამჯდომარეებ არ დარწმუნა მინისტრი, რომ თუ ტარიფი ქიათურის რკინის გზის არ შეამცირეს, წარმოებაც შეუძლებელი ჰდებოდა. ამას გარდა მთელი მდიდარი ყვირილის ხეობის ალებ-მიცემობა და მრწყელობა შეფერხებულია იმის გამო, რომ სხვა საქონელიც ვერ გადავიტანა ქიათურის რკინის გზით ტარიფის სიღრმის გამო და იმ მიზეზითაც, რომ ამ ხეობაში სხვა ვხატეცილი აღარ არის; მაშინ როდესაც ამ ხეობიდან ბევრი ხე-ტყის გაზიდვა იყო შესაძლებელი.

ახალ მიმოხილვის („НОВ. ОБОЗР.“) სიტყვით თვლისის ოლქის სასამართლო ამ ქამათ კრეუს ცნობებს, თუ ვინ გამოადგება ნაფიც მსაჯულებათ, ვინიცობა თვლისის გუბერნიამში რომ შემოდიონ ნაფიც მსაჯულთა სამართალიო.

იმავე ვახეთის სიტყვით კავკასიის სამოსწავლო ოლქის მხრუნველს განუზრახავს—ლუბერნატორებს მიწერილობა გაუჭაინოსო, რომ უჩემოთ ნებას ნუ მიცემთ სახალხო საკითხავენის და წავნთსაკვების გახსნისასო.

ჩვენის აზრით ეს კეთილი საქმე მომეტებულმა მხრუნველობამ და შურისთვლით ცქერამ ვითუ სულ მოაყივნოს და საქმე სათავეშივე ჩააქროს.

* *

ზეგმანისა და ქართველიშვილის შალობის ქარ-
ხანა გორის რკინისგზის სადგურის მახლობლათ დამ-
წერა, მეპატრონეებს სამოკლდ ათი ათასი მანეთი ზა-
რალი მოსკლიათ.

* *

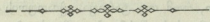
თფილისის ოლქის სასამართლოს თამჯდომარე
თფოდ. ალექსანდრეს ძე ბიკოვი განუწყობებიათ თფი-
ლისის ლუბერნატრათ თ. შარვაშიძის მაგიერათ.

* *

ინჟინერს ჩერნეცკის და საფრანგეთის დეპუ-
ტატს კაზის წინადადება მიუტყიათ თფილისის ქალაქის
გამგებობისთვის, რომ ქალაქ თფილისს ელექტრონით
გაეანათებთ წელიწადში ოცი ათას მანეთათა.

* *

დღეს კვირას ნაძალადევის უბანში ქართული
წარმოდგენა იმართება საქველმოქმედო მიზნით.

რჩევა კორესპონდენტს.

უ ნსო, ძმაო, რომ უკვლავ-
საგან
სიმათლე იუას უგანუღა
ცმული,
შენ ნურას დასდეგ .. უკვლავს
აქებდე —
აქნები მუდამ პატარეპული...
—
თუ ამხნეგ ვისმე ნაკლს
და თუნდ ამათ
საერთო საქმეც იუას გუ-
ბული,

ნურას შენიშნე... აქეადიდე —
აქნები მუდამ პატარეპული ..

—
თუ ნსო კინმე — სულ უმართლობით
მრეკალთაგან არს ტანჯულ გეპმული,
სხვას ნურას იტყვი, თქვი: „დიმისა“ — თქო —
აქნები დიდათ პატარეპული...

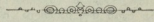
—
ხოლო თუ „რჩევას“ უურს არ ათხოვებ,
ტეშმარტებით გატარებული,

და გსურს, რომ უკვლავ მოგვლენ იუას
კრიტიკის ცხრილში გატარებული —

—
მაშინ შენწმუნე, ნუღარ მოკლი,
რომ კაცთა იუო შენ სხენუელი:
ვით მავნე წყრებ აქნება მრად
უმრავლესთაგან განმეკუბული...

—
და მიტომ უკვლავს, განურწმუნებლათ,
სოტას შესის აღტარებული,
თუ რომ გსურს იუო ღირსი ქუბისა
და უკვლავსაგან პატარეპული...

ბ. დავითაშვილი.

„ცვალის“ კორესპონდენტები.

საყურადღებო

აღგ. ჟუმათი. ჟუმათის სადგურზე ოთხი სო-
ფელია მოდებული: ლესა, ჟურუყეთი, ება-
ლაური და ხაჯალია (ოზურგ. მახრა). აქაუ-
რი მცხოვრებლები დიდ გაპირებებაში არიან იმის მი-
ზებით, რომ სადგურს თავისა პირ.და-პირი ტარიფი
არა აქვს და მატარებლებით წასვლა-მოსვლა და გა-
გზავნა საქონლისა მოუხერხებელია. ამასთან თეთრ
მატარებლებიც ყოველთვის არ დგებიან აქ. 11 ამა
თვეს ამ სადგურზე მრავალი ხალხი მოგროვდა იმ
იმედით, რომ მას საშუალება ექნება პირადად მიმ-
მართოს თხოვნიტ გზათა მინისტრს, რომელიც ჩქა-
რი მატარებლით მომხანდებოდა.

—
მაგრამ იმედს გავეცროვება, — ჩვენ მხოლოდ
თელი მოგვკარით მის ბრწინეალებას: მატარებელი
შეთურებელიც გაქრა.

—
იმედია, უ. გზათამინისტრი თ. ხილკოვი, ვაი-
გებს თუ არა ჩვენ გაპირებებს, არ დატოვებს უყუ-
რადლებით სადგ. ჟუმათის ნაკლებეანებას და მოგე-
ცემს მცხოვრებლებს საშუალებას წასვლა-წამოსკლი-
სას საქონლის გაგზავნისას და ბილეთების ყიდვისას.
ეთხრეთ, რუსული გავითების რედაქციებს ეს
ჩვენი წერილი გადაბეჭდონ თავიანთ გაზეთებში.

ი. გორდელაძე.

* *

—
სოფ. სოტას (სამეგრელო). ძველ-სენაკიდან ს.
კოტანეთისკენ მიდის და ს. სოტას გვერდს ჩა-

უელის უხსოვრის დროიდან არსებული, ვერც წოდებული „თემიშარა“, ესე იგი თემის გზა, რომელზედაც ურჩები ხალხი მიმადის ყოველ დღე, ნამეტნავათ კი კვირე უქმებზე და იარმუკების დროს. რომ ნახოთ მგზავრი ამ ჯოჯოხეთის გზაზედ მამავალი სწორეთ შეგკოდება: წარმოიდგინეთ მუსლომანი შე ტალახში ამოსვრილი ადამიანის სურათი, რომელიც ტანჯვა-წვალებით ჰუნს ამ ძნელათ გასაელელს და უყურადღებოთ მიტოვებულ გზას. ჩააწეეს თუ არა სენაქთან ახლოს იქ გახლავთ ერთი ზო, სახელდობრ „ნახუბი“ და მგზავრი ამ წყლის საშუალებით სენაქში შედის, ისე, ვითომც მშრალ შონესზე ველის; ჩასაკურველია, ამას უცხო ვინმე იუქრებს და არა ისინი, რომლებმაც კარვთ უწყიან ამ გზის ავ კარვიანობა. მგზავრი გრძობს გზს სიძინელს ძველ-სენაკიდან მოკიდებული ვიღვრე ორი ვერსის მანძილამდე, შემდეგ კი რამდენიც უნდა იაროს უფი არ დაუხედლებდა, რადგანაც მთა-გორიანი ადგილებია, როგორც მ.ხსოვს 1894 წელში რამდენიმე პირებმა, სხვა-დასხვა წოდებისამ, განიხრახებს ამ გზის გაკეთება და კიდევაც მიჰმართეს ბატონ ქუთაისის სამხედრო გუბერნატორს, რომ ეს სათემო გზა თქვენის განკარგულებით და ბძანებით იქმნას გაკეთებულიო. შეწყნარებულ იქნა მათი თხოვნა და ბძანებაც მიიღო ადგილობრივ მთავრობამ, რომ დაუყოვნებლივ შედგამოდენ ამ საქმის განხორციელება; გუბერნატორის ბძანების სისრულეში მოყვანას იმ დღესვე შეუდგნენ რა დღესაც მიიღეს ბძანება. ჩასაკვირველია, ამ დღემნიშვნელოვან საქმის შესრულებას მამასახლისი შეუდგა, უთუოდ ადგილობრავ ბოქაულის ბძანებით, მაგრამ მას შემდეგ, ე. ი. 1894-დან დღემდს, სამი წელიწადი სრულდება და ამ საქმის ბოლო აღარ უჩანს. ურიგო არ იქნება, რომ ეს დიდი ხნის მიეწყებული ფრიად საჭირო საქმე სისრულეში მოიყვანოს ვისიც ჯერ არ.

თ. სორტელიძე.

* *

გუგრა ხ. აგნა (ოზურგეთის მაზრა). ბეგრის არ ეკოდინება ამ სოფლის არსებობა, თუ რომელ მაზრას უნდა ეკუთვნოდეს, რადგანც ამ სოფელზე, მის ავ-კარვიანობაზე ბეგრი არა დაწერილა-რა. არც ისე უნაკლებოა ერთ აცანელები, რომ არ ესაჭირობოდნენ ჩვენს არსებობაზე ჩიოლს. აშკარაა, ჩვენ, აცანელებს, შეუხედებლობა და განუვითარებლობას ვარდა, უგზობაც არა ნაკლებ ცუდს დღეში გვაგდებს; ან ერთი და ან მეორე რომ გექონებოდა, მკვიდრი თუ ვერა გამეღელი მგზავრი მაინც დაწერდა რასმე. სკალაზე და სამკითხველოზე ამის თქმა შემძლია, რომ

გვაქვს ადამის დროისეული ერთ კლასიანი სასწავლებელი და მაინცა და მაინც არ ვიწუებთ თავს მის გაუმჯობესებაზე; სამკითხველო ხომ არ არის და არც იქნება მგონი. წარსულს ზაფხულში ცოტა სიციხსაგან შეწყუბებულმა ყმაწვილებმა დაიწყეთ მის საჭიროებაზე დაწინაურებაზე ჯადგება და ჩვენი თავ გამოადებული ქადაგების ძალა აწინაურად დაეტყო საზოგადოებას, რომ ერთმა ითხოვა სამკითხველოსთინ ნებართვა და მეორემ უჩიოა, ნება არ მისცეთ თუარა სოფელი ამოვარდებო. თეთი საზოგადოების ქადაგებლები არ არიან საყვედურის ღირსნი, რადგანც სწავლა-განათლება არ მიუღიათ და უმისითო-თი ძლიერ მშრომელი და მშვიდობიანი ხალხია; მეთაური რომ ჰყავდეთ, მგონი დიდი რამ საქმის გაკეთებაც შეიძლოა. ჩემისთანა მეორე კლასიდან გამობძინებული (გამოგდებული სწორეთ რომ ეთქვას) და ერთიც სემენარელი კი არიან, ლეთის წყალობა გაქვთ, მაგრამ, ენით სხვა ერთ და საქმით სხვა. აქ იყო ერთი ძველის ძველი ეკლესია, ოპონის მიანაშენილი წოდებულია, შესანიშნავი მხატვრობით და წარწერებით, (იხილეთ არქეოლოგ, გამოკვლ. დი. ბაქრაძისა, გვერდი 247 და 248) რომელსაც აშენებდნენ პატარა ციხის ნანგრევები სათაფურებით; როგორც ბ. ბაქრაძის აღწერა ამტკიცებს ბეგრი მხატვრობა არ იყო გამოკლებული. რომელ საუკუნეს ეკუთვნოდა ეს არ შემძლია ნამდვილთ ვთქვა, მხოლოდ სოფელითა თქმულებით კი ვითარც ერთ დღეს ავშენებობის თამარ-მეფის წირვალაცა კი მუდამ იყო და არის ახლაც, აი ეს ძვირფასი ნაშთი ჩვენი დიდებისა, რომელიც ვინ იცის რის მოწამეა მისს ხსოვნაში, ზღაღ, მღვდ. მამა ჩხაძის თაოსნობით დაანგრეს, და ახალი ააშენეს. უმოჩინოლესათ ვთხოვ, შეიღოს ზღაღ. ჩხაძისას მღვდელ ვიზიანე ჩხაიძეს, რომელსაც კარვთ ესმის ეს საქმე, როგორც იქაურ მკვიდრს და განათლებულ პირს, აცნობოს საზოგადოებას, რომელიმე ვაჭეთის საშუალებით, რამ აიძულა ისინი ამ ტაძრის დაანგრევაზე? თუ ახალი ეკლესიის აშენება უნდოდათ განა ცოტა მაღლობი ადგილი არის ჩვენში?

გ. ციმაბერდისძე.

* *

კახეთი: თელავსა და სიღნაღ შუა მდებარე სოფლებში წელს ნადრეგმა წვიმებმა სწორეთ — რომ იტყვიან — გაახლდა ჰირნახული, თუმცა იმავე წვიმამ ზოგან აენო. მაგალითად მდ. ალაზნის მახლობელ ველებზე მდებარე ყანებში მეტი წვიმისაგან გუბე იდგა, რის გამოც ჰირნახული გაყვითლდა და წახდა. ამას 17 თბათვეს მოსული სტუციისაგან ათიოდსა-

უკეთესო სოფლების მოსავლის სრულებით მოსაბაძკ, რომ მიეფუტათო, წელს შიგნით კახეთში საზოგადოთ საშუალო მოსავალი იქნება.

ამ წამათ აქეთვე გაცხარებული მოუშობაა. მალობ სოფლებიდან — დაბლა ბალ-ვენახებში, სადაც კალა საბძელი აქვსთ გაშენებული, კახელი გლეხობა ჩამოსულა და კალოებსა ლეწავენ; ზოგან კიდევ თოხნიან, მარავენ, სხლავენ და სხვა და სხვა...

ერთი სრტყით ყველგან სიცოცხლე დღის, ავერ წინანდლის, მუკუნის, ურიათ-უბნის და სხვა საუფლოსწულო ზეგები: მყობრათ, როგზე გაშენებული და გაწმენდილი, ეს თქვენ თვალს ასაიამენებს. იმავე დროს რომ შეხედეთ იქვე — ამ საუკეთესო და საზაგალითო მამულეებს, გვერდზე მდებარე ჩვენი სოფლის მამულეებს, ზემომოყვანილ მამულთან შედარებით — გაველურებული გვიჩვენებთ, ისე წარა მარათ, უწეს-რიგათ არის გაშენებული და მასთან მოუფლელი..

საუფლო-სწულო მამულში შეუტანათ ყოველ გეგრი ადგილ საშუალო იარაღები, როგზე უელთან და დროზე წამლობენ ვახს.

ჩვენი კახელი გლეხობა-კი ისევ მამა პაპეული იარაღებით ხელმძღვანელობს და აწარმოებს სეჭმეს. ზოგიერთი უეცი და კიდევ ცრუ მოარწმუნე ხალხი — ამ ბოლოს დროს ვენახის წამლობიდანაც ხელს იღებს, რადგან ამბობენ: წამლობით წმ. ზიარებაში (ღვინო-ში) წამალს ვუტრეფთ და ეს ღმერთსა წყინს იმიტომაც სეტყვას და სხვა რისხევებს გვიგზავნიან!

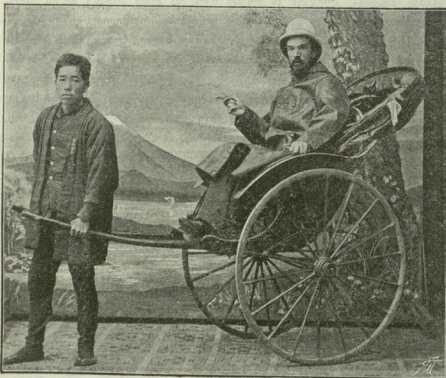
ტ. ჭობარდია.

იაპონელების ზოიგიერთი ჩვეულებანი.

იაპონიას სამართლიანათ ეძახიან აღმოსავლეთის ინგლისს, როგორც დიდი ბრიტანია მდებარებს ატლანტის ოკეანეში ორ კუნძულათ გაყოფილი, აგრეთვე იაპონიის ქვეყანაც შედგენს მთელ გროვას კუნძულებისას აღმოსავლეთის ოკეანეში, თუმცა ეს ქვეყანა ძველათგანვე ცნობილი იყო, როგორც უძველესი დროის ხალხი, სადაც ჩინეთისა და ინდოეთის ძველი განვითარება ზედწინებით იყო შეთვისებული, მაგრამ მას აქეთ, რაც აღმოსავლეთის ქვეყნებმა მეცნიერებისთვის მიიძინეს, იაპონიის ხალხიც ამ საღათს ძილით იყო შეპყრობილი. დიდი ხანი არ არის, რაც იაპონია გამოაუხიზლა ევროპის განვითარების ქარ-ცეცხლმა და მას აქეთ ეს ძველებული ხალხი, როგორც ფენიქსი, განახლდა მცონარებმს ფერფლიდან. საკირვლათ მალე და თავისებურაობით შეითვისა ამ ხალხმა ევროპის სწავლა-განათლება. ის არ დადგამია გადავარების გზას. ამის გულისთვის იმას არც სამშობლო ენა შეძლებია, არც სამშობლო ელფერი დაუკარგავს, არც საკუთარი ზნეჩვეულება, არც სარწმუნოება გამოუტყლია, ასე გაშინჯე, არც თავისი ძველგზური ტანისამოსი და სახის სამკაული ვადაუგვია. იგი თვითონ როდი დემოკრჩილა მონურათ ევროპის სწავლა-განათლებას, მან შეითვისა ეს სწავლა-განათლება და იარაღათ გაიხადა თავის კეთილ-მდგამარების წინაწასწევით, ხოლო რაც მისი უფარვისი და მანებელი მხარე იყო ამ განათლებაში, ის კი უარჰყო და არ მიიკარა. ასეთი თვით-ცნობიერებით ვერ ხალხს გარეშე კულტურა არ მიუღია, ამიტომაც იაპონია შეიქნა ერთ უძლიერეს სახელმწიფოთაგანათ ამ ჩვენ დროში.

ყველს გაუყვირდება, როცა შეიტყობს, რომ იაპონიის ქალაქებში ცხენებიანი ეტლები არ არის; მაგრამ მრავალია ორ თვლიანი პაწია გოგორები, თითო კაცის ჩასაჯდომათ მოწყობილები. ეს გოგორები ეტლების ნაირათ არის მოწყობილი და შიგ თითო კაცი უბია, რომელსაც თვით ეს გოგორები ეყუ-

იაპონელი მეგავგორე ანუ ჯინიარიკმა.

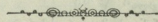

იაპონელი ქალები ჩაიზე.

თენიან. ეინც მოისურვებს და ფულს მისცემს, ჩაჯდება შიგ ამ გოგორებში და, საცა სურს მგზავრს, მას იქით გააქანებენ ამ სუბუქ გოგორებზე. იაპონელი მეეტლე ცხენებზე უფრო სწრაფათ მიარინინებს მგზავრს, თუგინდ ათი და ოცი ეგრისის სიშორეზედაც. ასეთ მატარებელს, რომელშიაც თითო ეაკია შებმული, იაპონიაში ეძახიან „ეინასჩისასკა“. იაპონელებს თავისი თეატრებიც აქეთ, საცა დილოდან დაწყებული სალამომდის წარმოდგენა წარმოდგენაზედ იმართება. იმათ სასტუმროებშიაც კი აქეთ თავისი გასართობები, მომღერალი და მაცეკვარი ქალები, რომელნიც მათ დამქირავენებლ სტუმრებს იქვე საქმელებსაც უმზადებენ და კიდევ შეაქცევენ.

იაპონიაში გასათხოვარ ქალებს ჩვეულებათ აქეთ უცხო ქვეყნელებზე ღრობით გათხოვდნენ. ეს გათ-

ხოვება მოხდება ხოლმე პირობის შეცვრით და ეადით. როცა ვადა გაუეთთ, რასაკვირველია, გაიყრებიან, მაგრამ უცხო ქვეყნელ ქმართან განშორებულ იაპონელი ქალი სრულებით არ ჰკარავს საზოგადოების თვალში თავის ღირსებას, თუნდ რომ შეიღებოც ჰყავდეს. ის როგორც კი დაუბრუნდება თავის მამის ოჯახს, მაშინვე იშინის საქმროს, თუ კი მას პირვანდელი ქმრისგან საქმარა მზითვეი მოუგროვებია. იაპონელებს ბევრ საზოგადო გასართობებშორის, საერო სამკითხველოებიც და წიგნთ-საცავებიც აქეთ, სადაც მრავალი მღაბიო ხალხი შედის და იძენს ყოველგვარ ცოდნას. ჩვენ ვეცდებით სხვა-და-სხვა ნახატებით გავაცნოთ ჩვენი მკითხველები მრავალ მხარეს იაპონიის საზოგადო ცხოვრებისას.

წერილები ინგლისიდან.

IV. *)

როგორც ეს იყურებს ინგლისელი.

მანა. ინგლისელი პირველ ყოვლისა ოჯახის კაცია. მას სურს თავისი ოჯახი სხვის ოჯახებში არეული არ იყოს, თითო სართულში თითო ოჯახი ან და რამდენიმე ოჯახი იდგეს, როგორც ეს ევროპის ქალაქებშია—აი, ამას უწოდებს ის უოჯახობას, უსახლ-კარობას და არც დაჩვენებს. ის უნდა ცხოვრებდეს ისეთ შენობაში, რომლის კარებს ვერაინ უცხო ვერ შეაღებს და რადგანაც სახლები რამდენიმე სართულიანია, იძულებულია ყველა ეს სართულები დაიჭიროს. მდღარი დიდ სახლში დგას, ღარიბი პატარაში, მაგრამ რასაც ორივე ეძებს — ეს არის საკუთარი სახლი, საკუთარი შესავალით. ინგლისელი სასტიკათ იცაქს, ოჯახის სიწმინდეს, ძალას და მნიშვნელობას. ვერაინ უცხო, თუ არ ნაცნობის რეკომენდაციით, მის ოჯახში ვერ შევა. ევროპაში, 1) მაგ. გამოაცხადებთ გაზეთში: მსურს ოჯახში დაედგო. თქვენ მიიღებთ ასზე მეტ წერილს, მობძანდით ამ და ამ ფასში, ან და თუ-თონ ოჯახის ქალი აცხადებს: მსურს ოჯახში ავიყვანო ვინმეო. აქ, ინგლისში, ასეთ განცხადებას ვერსად ნახეთ და რომ გამოაცხადოთ პასუხს ევრაელსავა მიიღებთ. ინგლისელი ვერ წარმოადგენს იმას, თუ როგორ შეიძლება ვილაკის, სრულებით უცნობი კაცის, ოჯახში შეყვანა. ოჯახი შარა გზა არ არის, მას თავისი საიდუმლო კუთხეები აქვს. მოდით და შეუშვით აქ ვიგინდარა, გზაზე გამეღვლი; ხოა დაირღვა ოჯახი, სასტუმროთ, სამიკტროთ გადაიქცა. მართლაც, ევროპის ოჯახი დიდით არ განირჩევა რუსტორანისაგან. ოჯახი იქ ერთნაირი უფლის მახეა, საეპურა ადგილია, სადაც შეხვალ, ივაჭრებ და გახვალ. არაინ არ გკითხავს: რა კაცი ხარ, გიყი, ყაჩაღი, თუ პატროსანი ვინმე. შენ ფულს აძლევ, ის სამაიერო ნივთს ვამძლევს, მოჩა და ვათავდა. ინგლისში კი ასე არ არის. ინგლისელმა შეიძლება ოთახი მოგაქიროვოს, საშველიც მოკცეს თქვენს ოთახში, მაგრამ ის არაოდეს თავისთან არ დადგებას, ოჯახს არ ვავაქნობს, თავის სალონში არ შევიყვანს. ხოლო თუ გიცნობს, ან და მისი ნაცნობის გამოგზავნილი ხარ—ისე მიგიღებს, როგორც დიდი ხნის მეგობარს. თქვენ გიქცერთ, როგორც ოჯახის წევრს, ერთის სიტყვით მისი ოჯახი თქვენი ოჯახია.

ინგლისელს არ უყვარს ქალაქში დგომა. ის მიდის ქალაქს გარეთ, სადაც წმინდა ჰაერი და მცენარეულობაა. აშენებს სახლს და დგება; იკეთებს პატარა ბოსტანს, რგავს წინ და უკან ყვავილებს და თავისუფალ ღრას შიგ ატარებს. მას ძლიერ ეხარება ერთ და იმავე ალაგას საქმის წარმოება და ცხოვრება. ის ერთ ადგილს, ფულს აკეთებს; და მერაზე ადგოს ხარჯავს. ლონდონის შუაგულში, რამდენიც უნდა იაროთ, ფარდას ვერ დაინახათ, ვინაიდან იქ არაინ არ ცხოვრებს გარდა დარაჯებინა.

შვედეთ ინგლისელის ბინაში. პირველ სართულში მოთავსებულია მისაღები ოთახი, სასადილო და სამზარეულო. მეორეში ცოლ-ქმარი იძინებს. მესამეში კი ბავშვები და მოსამსახურე. სამ სართულზე მეტი იშვიათია. მხოლოდ სასტუმროები და საზოგადო შენობებია მ—8 სართულიანი, ოთახის უპირველესი და უსაქიროსი სამკაულია ხალიჩა. დაუგებელ იატაკს ვერსად დაინახათ. ვისაც ხალიჩა არა აქვს, მათხოვრათ ითვლება. ერთ ლექსში ღარიბი კაცი მოთქვამს: ისეთი ღარიბი ვარ, რომ იატაკი ხალიჩითაც არ მაქვს მოკებებულიო! ნაირ-ნაირი მავიდა, სკამი, კედლის სურათები, სავარძლები და სხ. და სხ.—აი, ჩვეულებრივი მართლობა. ყველა ეს ისე ხელოვნურადა მიწყობილი-მოწყობილია, რომ განცვიფრებამი მოღვიბნათ; არაფერი არ დგას იქ, სადაც არ უნდა იდგას და ოთახს არ უხდება. და იკით, რამდენი რამ არის ოთახში? დათვლა გაგიჭირდებათ. რას არ ხედავთ, რანაირ ხელთქმნილებას არ ათვლიერებთ! ასე ვთქვათ, არტისტული შეხვედბაა სხვა-და-სხვა ნივთებისა, გამოსადეგი თუ გამოუდგეარისა, სასარგებლო, თუ უსარგებლოა, ძვირფასის თუ ჩაბის ფასის; მაგრამ ყველა ლამაზი, კონტა, შეფერბული შეხამებული და პრინციპული. ყველა ამას ეტყობა მკოდნეს ხელი, ისეთი მკოდნესი, რომელსაც სხვანამ ამათ დაუწყებთ ძებნას. ვინ არის ეს თითებ-მოქედლი? ეს განლაგს ინგლისელი ქალი. შეიტანეთ ამდენი ზარგი ქართულის სახლში და თქვენ იქ დასაჯდომს კი არა, დასადგომ ალაგსაც ვერ იშოვით. აქ კი ადგილიც ბევრია და ოთახიც პატარძალივით გამოკონტაგებულია.

სამსიქლ-საქმეობა. ჯერ კიდევ ვოლტერმა თქვა: ინგლისელი სარწმუნოება 50 ნაირი აქვთ, ხოლო წვენი კი ერთ ნაირიო. მას შემდეგ ერთ საუკუნეზე მეტი ვაიდა, სარწმუნოებათა რიცხვი გაოთხვეცდა, მაგრამ წვენი ისევ ის ერთნაირი დარჩა და დარჩა. ინგლისელი კამა სმაში ძალიან სასტიკია. მისი სადელი შედგება: სანახევრათ შემწვარი ხორცი, წოდებული როსტბიფი, მონარშული მასალეულობით და კართოფლით, და ბოლოს „ტუბილი“, წოდებუ-

*) ის. „კვლეა“ № 29.
1) კონტინენტის მაგიერ ვსმარობთ ევროპას.

ლი პუდინგათ, მაგრამ ყველა ეს გაუკეთებელი; არც მარილი და სხვა რაიმე. ასე რომ თქვენ უნდა გააკეთოთ სტოლზე თანახმათ თქვენი გემოვნებისა. გემოს ნულარ იკითხეთ, ანა, რა გემო ექნება გაუკეთებელ საქმელს. გემოს არც არაფერი კითხულობს. ვალტერ სკოტი ამბობს: ერთხელ, ბავშვობის დროს, სტოლზე წამოვიტყდა: მჰ, რა გემოიქონია! მამა-ჩემმა მაშინვე დაიყვირა: წყალი მაგას საინზე, მაშინ ნახავს რა გემოიქონივს იქნებაო. და მართლაც ჩემი ჩინებული კერძი წყალში ააღურესო. აი, ინგლისელის სისასტიკე. ის არაოდეს არ გკითხავს: გემოიქონია, ან და როგორ მოგწონსო, მან იცის მისი როსტბი და მეტი არაფერი. მისი პუდინგი ვითომ ტუბილის ალავს იჭერს, მაგრამ სიტუბოსი არა ატყვიანა, უფრო ხშირათ მჭევეა, ვინე ტუბილი. წონ დაფხენილ შაქარს დადიღმენი, თუ გნებავთ მოაყარეო. ინგლისელი უცხოეთში ასე სასტუკი არ არის. პარიჟში ის საქმელსაც არჩევს, გემოსაც კი უშინჯავს, სხვა-და-სხვა ნაირსაც კი მიირთმევს, დროებით იფიწყებს თავის პურიტანობას, ან კი რა ქნას, ვინ გაუკეთებს მას მის გემოზე. მაგრამ როცა უკან დაბრუნდება ის ისევ სასტუკი ინგლისელია, ხელო ნაცნობებთ მოაყვება: დასწყველა ღმერთმა, რა და რას არ ჭამენ ის გაუმიძღარი ფრანგებიო.

უეჭველია, ინგლისელის სადილი საღი და მარკებელია. არც გაგასუქებს, არც დაგამკლევებს, ხართ ისე ერთ ზომაზე. კუჭის ტკივილი მათში არ არის. უცხოელს აქ კუჭი უმთვლდება. ერთი სიტყვით, ასეთი სადი და უბრალო საქმელი არსად მიწაბავს; კაი გემოც რომ ჭკინდეს ჩინებული იქნება.

დღეში ჭამენ ოთხ-ჯერ: დილას საუზმე, (ჩაი, კვერცხი, თევზი, ცრბო და პური); სადილი, ნაშუადღეის წ—წ საათზე ჩაი და საღამოს ეახშამი. ეს ოთხი ჯერი ინგლისელის პირველი ოთხი მცნებაა. ღარიბი თუ მდიდარი, ავამოყოფი, თუ კარგათმოყოფი, დიდი თუ პატარა—ყველა ამ ოთხ მცნებას თავიდან ბოლომდე ასრულებს. ამ ოთხ ჯერში ყველაზე უფრო, საჭიროა თუ არა, მიუცლოებელი მაინც ხუთი საათის ჩაი. ინგლისელმა შეიძლება სადილი ან ეახშამი დათმოს, მაგრამ ამას კი არაოდეს არ დათმობს. სამ დაწარწენ ჯერს სხვა-და-სხვა დროს მიირთმევენ, მაგრამ ჩაის კი ყველა, მთელი ინგლისი, წ საათზე. ეს მათი გაუტყებელი მცნებაა. ერთხელ, შვეიცარიაში მე და ერთი ინგლისელი ქალი ერთ ოჯახში მოვეხდით. ხშირათ, ნასადილევს, მთელი ოჯახი და მგზობლები სასიერათი მოდიოდა. ეს ინგლისელი კი არაოდეს არ მოდის, ყოველთვის შინ რჩება. ერთხელ, ორჯელს, სამჯელს, მერე ვიკითხე, რატომ ჩვენთან არ მოდის თქო,—მიიტომ რომ შეიძლება

ხუთ საათზე ვერ დაებრუნდეთ და ჩაის დალევთ აცოლდესო,—ამისნა დასახლისმა. ეს მაშინ ყველას გეცირდა, მაგრამ ახლა ენება, რომ ის პატივცემული მანდილოსანი მართლ მოარწმუნე ინგლისელი ყოფილა. ინგლისელისაგან არაფერი არ უნდა გაგიკვირდეს, თუარა თუ ერთხელ გაიკვირეთ რაზე დასასრული არ მიეცემა თქვენ გაკვირებას.

რას სვამს ინგლისელი! პირველ ყოვლისა მისი საყვარელი სასმელია ვისკი (არაყი) და ეს არა მარტო მამაკაცებისთვის, არამედ დედაკაცებისთვისაც. ყველგან ცნობილია, რომ ინგლისელი ქალი სვამს და ძალიანაც სვამს. ევროპაში მას მსმელის სახელი აქვს დავარდნილი. ლონდონში ასი ათასზე მეტი სამიკიტრაა, სწორეთ ისეთი სოას, (ჯურისი) როგორიც ჩვენში, თუმცა აქ უფრო მდიდარს-მოდამხეხებულა; აი, აქ თქვენ დაინახათ ქალსაც და კაცსაც, ვარა არაყისა, ინგლისელს უყვარს ლული, რასაც სითაფის გამო დაბალი ხალხი ძალიან ეტანება. აქაური ლული მაგარი სასმელია და ძალიანაც ათრობს. ღვინო მდიდართა კუთვნილებაა. სულ ბოლოს მოდის ყველგან აბუჩათ ავდებული წყალი.

ინგლისელის ჭამა-სვამა საშინელი ერთნაირობაა; მუდამ, ყოველდღე, ერთი და იგივეა. თქვენ შევიძლიათ წინდწინ იცოდეთ რას მოგაზრებენენ ხელო, ზეგ და ასე მთელი კვირის განმავლობაში. ინგლისელი საქმელში მეტს ხარჯავს, ვინმე ფრანგი, მაგრამ ფრანგივით სხვა-და-სხვაობას არ თხოულობს. ევროპაში სასმელ-საქმელი აწონილი, გამოანგარიშებულია, სწორეთ იმდენს მოიტანენ რამდენიც საჭიარისია. სუფთაზე აღარაფერი რჩება. ნასადილევს რომ მოითხოვთ რამე, დუქანში უნდა გარქვენ, რადგან სადილისაგან არაფერი გადარჩებათ ხოლმე. აქ ინგლისში, კი სულ სხვაა. მოიტანენ უეჭველათ იმაზე მეტს რაც საჭიროა, ნახევარი თუ არა მესამედი მაინც შეუჭმელი დარჩება. როცა გინდა მოითხოვე საქმელ-სასმელი, დიასახლისი მაშინვე გამოგიტანს. ყველაფერი შინ აქვს. ოჯახი გამოცალიერებულა არა არის.

ინგლისელი არ არის დიდი მჭამელი. მართალია ის დღეში ოთხჯერ ჭამს, მაგრამ ოთხივეჯერ ცოტას. არა ერთხელ მოთქვამს: რით რჩება ეს ხალხი? ნუ თუ ასე ცოტა ჭამს ჰკოუნის?! ჭამას სხვა და სხვა ხალხი სხვა-და-სხვანაირათ უცქერის: გერმანელთათვის კარგათ ჭამა ნიშნავს ბლომათ ჭამას, ფრანგთათვის კი ეტაზათ ჭამას. ამბობენ ევროპაში ყველაზე დიდი კუჭი გერმანელთ აქეთია, და მართლაც, როცა მათ ჭამს უცქერით, ლუფრასბ თათქარძემ მოგაგონდებათ. ის საქმელს დიდათ არ არჩევს, მასში ესტეტკას არ ეძიებს. ამიტომ ინგლისელი მას უწოდებს coarse-eater

—გაურჩევალთ მკამელი. ფრანგი კი ფაქიზს და ნაზსაქმელს ეტანება; მას სურს ცოტა, მაგრამ გემოიანათ ჭამოს. ის ჭამაში უწინარეს ყოვლისა ესტეტკის ეძებს. ინგლისელი მას უწოდებს: *tine-eater* — ფაქიზათ მკამელი. ინგლისელი? ჭამაში ის არც განცრომას ეძიებს, გერმანელივით, და არც ესტეტკას, ფრანგივით. ის ეძიებს სისალეს და სისალეს, მეტს არაფერს.

ინგლისელი ჩაცმა-დახურვით თავს ეერ ქებს. იყოს წმინდა, კარგი და სადა, ხოლო შეეკრილობა მისთვის მეორე ხარისხიანი ეთხება. მუდამ ის, როგორც ყველა, ფრანგებს ბაძავს. მაგრამ მას ის გაიანგლისტულეს, და ბოლოს გამოდის აღარც ფრანგული და აღარც ინგლისური. ინგლისელი ყოველნაირ ჩაცმულობას მოგიტყუებს, არასოდეს არ მოგიტყუებს მხოლოდ ერთს — უცილინდრობას. დიდ და პატარას ის თავზე დაუყულებია და თანაც დარწმუნებულია ასეთი მოხდენილი და მოსახშირი მეორე არა არისრა. გაიარეთ რანაირი ტანისამოსითაც გნებავთ, გინდ მიუღვთ-მოაფლეთილი და გინდ გამოკაპონიებული — ყურადღებას არაიერ მოგაკეტეთ, გაიარეთ უცილინდრობათ და ქვეყანა გიტყვირის, ეს რომელია სამხეცოდან გამოვარდნილია. ცილინდრი მას ისე ძვირფას განძათ მიაჩნია, რომ თავიდან აღარ იცილებს. სადაც კი შევა, რესტორანია ეს თუ სალონი, კლუბი თუ სამიჯინო, პარლამენტი თუ წიგნთ-საკაეი. ყოველგან და ყოველთვის ეს მისი საყვარელი ქუდი თავზე აქვს. და როცა თქვენ ქუდს მოიხდით, გაკვირებით შემოგხედდვენ: რა ჭქნა ესა!

რომ მიკითხოთ: რა განსხვავებაა საქართველოს და ინგლისს შორისო, ასე განასუხებთ: ჩვენში რასაც ჭამენ და სმენ ჩვენშივე მომუშავებულია, ხოლო რასაც იცმენ და იხურენ სხვა ქვეყნიდან მოტანილია. აქ, ინგლისში, კი რასაც ჭამენ და სმენ სხვა ქვეყნიდან მოტანილია, ხოლო რასაც იხურენ და იცმენ შინ დამუშავებულია. და მერწმუნეთ, ეს ღრმა განსხვავებაა. ის შეიცავს ყველა დანარჩენ განსხვავებას.

ღედა მიწის ყველა კუთხიდან აქ საზრდო შემოაქვთ. — ამერიკა, აზია, ავსტრალია, ევროპა — ერთი სიტყვით ყოველი მხარე ინგლისის საუკუნაა. აი, მაგ. თქვენ ერთი გირვანქა ეშული იყიდეთ, დარწმუნებული უნდა იყოთ, რომ ერთი ცალი ავსტრალიიდან არის, მეორე ინდოეთიდან, მესამე ავსტრალიიდან და ასე ბოლომდის. ერთი თქვენი სადილი ქვეყნის ყველა კუთხის, ჰავას და რასიის ნაწარმოებია და ყველა ეს სადი, კარგი და იაფი. ფორთოხალი აქ უფრო იაფია, ვინემ იტალიაში, შაქარი ვინემ რუსეთში, გინდ საფრანგეთში და სხ. ეს წარმოადგე-

ბა იქიდან, რომ აქ არავითარ საქონელს, გარდა მაგარი სასმელისა, აბრეშუმისა და თამბაქოსი, ბაყი არ ადევს, ხოლო მოტანა ინგლისელისთვის ჩალის ფასათ ღირს.

ამ ნაირათ გერმანელი დიდ ყურადღებას აქცევს ჭამა-სმას, ფრანგი მორთვა-მოკაზმულობას, ხოლო ინგლისელი არც ერთს და არც მეორეს. მისი სატრფიალოა საგანია ოჯახი და ოჯახის მოართულობა, კონფორტი.

ოჯახი ის ცენტრია, რომლის გარეშეცო ტრიბუნებს ინგლისელის ცხოვრება. ის, რაც კარგია ოჯახისთვის, კარგია ინგლისისთვის, ხოლო რაც კარგია ინგლისისთვის — კარგია მთელი ქვეყნისთვის. აი, ეს არის მისი სიმბოლო სარწმუნოების. ინგლისელს შეეყვარება თუ გსურთ, მას უნდა ესტუმროთ. ის თინდაზათ გაგეშდებათ. მაგრამ თუ ის გესტუმრათ, უუქველათ შევტულდებათ, გერაფერ თქვენსას ვერ მოგწყობა.

ინგლისელი მოსვენებას და ბედნიერებას მხოლოდ თავის ოჯახში პოულობს. დამოკიდებულობა ოჯახის წევრთა შორის გაუღენდილია სიყვარულის და პატრისციმის გრძობებით. აქ თქვენ გესმით მხოლოდ *my dear* — ჩემო ძვირფასო. უწმარუი სიტყვა, ერთი მეორის ცულდა სხენება, ლანძღვა-გინება და სხვა ასეთი მარგალიტები ინგლისელითვის არ არსებობს. საქარისია მამის ერთი სიტყვა, რომ შეიღმა აასრულოს. მაგრამ ამასთანავე საქარისია შეიღის ერთი სიტყვა, რომ მამამ მხედველობაში მიიღოს. ის მას არასოდეს არ ეტყვის: ცრუობ, ვებღობ, ენა ჩაიწყვიტ და სხ. ის ცდილობს შეიღი დაარწმუნოს ისე, რომ მისა პირადობა ოდნევათც არ შელახოს. მათი სუბმარი არ არის ცხარი და არც დაუსრულებელი. „მე, შეიღო, ასე გირჩევ და თუ არ მოგწონს, ნუ მიიღებ“, ეტყვის მამა შეიღს. აი, ეს არის მისი დიდი გაწყვიტა და საყვედური. ერთის სიტყვით ურთი-ერთობა შეიღებს და მშობლებს შორის განაშტერებლათ არის განწყობილი. ეს არ არის აშენებული ცემა-ტყუება, ლანძღვა გინებაზე და ეთ-ეგლახზე, ერთი მხრით და არც ურჩობაზე, ცულ ქცევაზე და ეშმაკობაზე მეორე მხრით.

ინგლისელი Home არც ერთ ევროპულ ენაზე არ გადაითარგმნება. ის შეიძლება გამოიხატოს მხოლოდ ქართულათ, რაცია ნიშნავს ბინას. ფრანგი ამბობს *Maison*. გერმანელი *Haus*, რუსი *Домъ*, მაგარც ყველა ეს ნიშნავს სახლს (ინგლისურათ Home), საუცხოვრედელ ბინას და მეტს არასდერს. ხოლო Home — შინა — ნიშნავს არა მარტო სახლს, კედელს, არამედ იმას, რის გაკეთება, ხელის შეხება და დანახვა არ შეიძლება, მაგრამ რაც ხელთქმნილი ბინას აცხოველებს, კედელს ასულ დგმულებს და მთელ სახლს წმინდა-

თა-წმინდათ ჰქმნის. რა არის ეს? ეს არის გრძნობა
ოჯახობის, სიყვარული ერთმანეთის: სიყვარული
ცოლ-ქმარული, მამა-შვილური, და-ძმური და ნათე-
საე-მეგობრული. აი, ამას ხატავს Home — შინა და
სხვას არაფერს.

სასწავარ-გარეთელი.

(შეძვევი იქნება)

რომ, როგორც უნდა მსტუნონ
მოწვდილი ზურცს უყვით!
ოსრთ ვი გასდეს სიგოცსდე
და მისი მიშხიდეგელობა,
თუ იმის საკანს არა ჰქეს
იმსუ მქტი ჰქედეობა.
მამინ რათ მინდა მქ მისი
დედოთ სახდე, ცრმედეობა!?

ო. რსიკაშვილი.

საწყელების უბანში.

ინა ძეღეს სიგნე, სიცივეს,
მანს რწყავს ცსელი ოფელით,
ვისა ჰქეს შხამთ მრეული
ჟამი ამ ჰქეუნათ ყოფისა,
ვისე ტრიალეს ზონადა
ტიადი წუთისოფელას!
გას ჰქედაი საშუდეო
ტვერთი და ვეღარ მოკუნდეგ,
თუმდე ჰქეუნელი სამყარო
თვის ასმარ, ზათ გავსდეგ,
დედ-დედე გავსწორებაგ,
სეღებზე ტყავი გაუძგნგ!

შეცქერის მშვიდს მინსა
იმასე უფრო მშვიტო,
რც იმის ოფელი დასსს,
რს მისდა მის მკეკო?
ადარ უშიან ცოლ-შეღას,
ანდა მქთ კანის იერი?
ამ დანაგრელებს მოსდევე,
თუ ვი ხარ, შენ სასიერო,
ერთი რამ მადლი დათესე
სამუდეო საქეუნეერო,
რომ მქეე მენც გედედა,
გაქო და გემდედეორო.

თვარს ამდენი საწყელების
და ტანუდელების ცქრითა,
ღამის ანსება დეკარგო,
ნავი უშეკის სეღითა
ურწმუნობის მორეკვი
შეგბეღო გულის წყნითა...
თუ რომ ვეკლავთ მამარგეს
ოხერი ბუდს ტრიადა,
ეს ხომ ჩემ გედედე შუა,
ეს ჩემი ენა ტრადი!
ეს მაინც ადარ იქნება
უსამართლობის ტრიადა!

განს პადლი ვარ ოთხფეხი
მე — გინი სრული ჰქეითა,

ნეკროლოგი

† ვიქტორ ნიკოლოზის ძე დარჩია.

ვიქტორი მოკედა, ხვალ ასაფლავებენ... აი, ეს
არის ამოციკითხვ ცს გულის გამგმირავი სიტ
ყუები ერთი მეგობრის მოწერილი წერილი...
ძმაო, ძვირფასო ძმაო, დაუფიწყარო მეგობარო, დაუ-
ფასებელო ამხანაგო, ჩემო, ჩემო ვიქტორ! ნუ თუ
ეს მართალია? დევიჯურო?... ნუ თუ შენ, ჩემი ვიქ-
ტორი ცოცხალი აღრა ხარ?... არ დაღინარ, არ ლა-
პარაკობ, არ იცინი, არ დაპიღინებ, ბუნებას არ უც-
ქერი, ადამიანთ სისაძველეს არ ჰხედე, სახე აღარ
გიღიბის და ამ წუთში, როცა მე ცრემლებს მეღან-
ში ეღრე და აკანკალებული ხელით ამ სიტყუებს
ეწერ, შენ, მეგობარო, უცეე მიწაში დეგხარ, უძრა-
ვი, გულზე ხელე-დაქრებილი, სამუდამით — სამუდამ-
ით! — თვალმე-დახუტული, უსულო, მკედარი, — ჰო,
მკედარი!.. ვიქტორი მკედარი!..

„ვიქტორ მოკედა...“ მერა არაფერი! ასე მოკ-
ლეთ, ასე მოკრით!.. და ამას მწერენ მე, რომლის-
თინაც ვიქტორის სიკედილი საკუთარი არსების
განახეგრება... რალ ვიქნები აწი მე უშენით, ძმაო!..
შემიბრალებდე, მკითხელო! განა ადამიანი არა
ხარ!.. განა გრძნობა არა გავქეს!.. დეკარგე საყვარელი
მეგობარი, საიმელო ამხანაგი, გულწრფელი მრჩევე-
ლი და დამრიგებელი; დეკარგე ჩემი მუდამ ზნეობ-
რიგით მწერთნელი, მუდამ ზნეობრივი სიმაღლის მა-
ჩენებელი, ცოცხალი ზნეობრივი მავალითი; დეკა-
რგე მუდმივი გამამხნეებელი, გულში ყოფილთვის იმე-
ლის ჩამწერეელი ადამიანი; დეკარგე წმინდა, სპეტა-
კი, მაღალი მეგობრული გრძნობით სავსე არსება...
და არ ვიტირო?!.. ვტირი, მეგობარო, ვტირი... და
განა შემძილია არ ვიტირო!... განა გულში დაჭირილი
ადამიანი არ ჰქენისს!...

შენც იტირებდი, მკითხელო, რომ გეკადნოდა,

ვინ იყო ვიქტორი? მაგრამ რომ არ იცნობდი! და ახლა როგორ გავაცნო? ვანა მე ახლა მისი ბიოგრაფიის დაწერა შემიძლია?!.. ის არ იყო მწერალი, არ იყო ორატორი, არ იყო რეკლამების და თავის გამოჩენის მიძებნელი.. მაშ ვინ იყო?—აღმაინი! აღმაინი სულით, გულით, გრძობით, ზნეობით მაღალი, სპეტაკი, აღმაინი რომელიც საცა უნდა ყოფილიყო, ყველგან ზნეობრივ სისუფთავეს ჰუნდა და, მამასადამე, საზოგადოებაში ზნეობრივ სიმრთელეს აერკვლებდა; აღმაინი, რომლის ფრიალ შემბრალე გული მუდამ მზათ იყო დაჰმარებოდა ყველას, როგორც მეგობარს და ნაცნობს, ისე უტნობს, სრულიად ვიგინდარას; დაჰმარებოდა, რითაც შეეძლო: სამსახურით, რჩევით, დარიგებით, ფულით... აღმაინი, რომელსაც ასეთ სხეის სამსახურში თავისი თავი სრულიად აიწყოდებოდა...

ასეთი წვერი მოაკლდა საზოგადოებას და მე კი კერძოთ—ერთი უძვირფასესი არსება. ამას შემდეგ ვეღარ ვიხილა ვიქტორს, ვეღარ გავიყვანებ მის მეგობრულ საუბარს.. დავჩინი ობლათ! ცხოვრებაში რამდენჯერმე მწაჩეთ გაცრუებულს ერთი-ლა ნუგეში მქონდა, —მყავდა საიმიღო ამხანაგი, გულწრფელი, ერთგული მეგობარი და ახლა ისიც გამომეცალა!.. ბედოც ამას ჰქვია!..

მამო ვიქტორ! ბედს უნდოდა, რომ ეს ჩემი გულის მომწყველი ამბავი აქ, უცსეთში, მომხლოდა. ბედმა არ მარტუნა, რომ აქედან დაბრუნებულს კიდევ შენაგე ცოცხალი! ვანა რა იმედი უნდა მქონოდა, როცა შენი შეტუბრალელები სენი ვიცოდინ?.. მაგრამ ასე მაღელ, ასე მოულოდნელათ!.. მე სულ ვიმედოვნებდი!.. ეს იყო, უნდა მომეწერა, კონხან წამიად - მეთქი, და შენ კი თურმე...

მუხლს ვიღრეკ, დაუვიწყარო მეგობარო, და გვაბორებდი. შორსა ვარ, მაგრამ რას ნიშნავს ჩვენ შორის მანძილი?!.. მუხლს ვიღრეკ და მეგობრული ცრემლებით გვევღრებო, შეუნდო შენს გამაჩრებულს მეგობარს, თუ რომ მას შენთვის, როგორმე უწყვინიებია და დაუტოვო გულში ეს სანუგეშო რწმენა მაინც, რომ შენ სიცოცხლის უკანასკნელ წუთამდის გულწრფელ მეგობრათ მიგაჩნდა.

ახლა შენგან დაობლებული, გულ-დაწყვეტილი

ფადიმე კოკიანიშვილი

მიუნენი, 3 ივლისი 1897 წ.

გ ა კ ე რ ი თ.

(გზა - და - გზა)

გემით მოგზაურობა ბაქოდან. ლენქორანშივე.—ლენქორანი. — მისი ადგილ- მდებარეობა. — ბუნება, — ჰავა, — მისოვრებათა რაოდენობა. — შუადღითა ცხოვრების სისხარო. — ლენქორანის ქრონოლოგია. — მორე გვიამი. — ლენქორანის ცსელი წყლები. — მათი მომავალი. — საერ. თო დაუდგურება. —

IV *)

აშუადღევის პირველი საათი იყო, რომ ქ. ლენქორანს მივუახლოვდით, ჩემთვის „ალთბქმულ ქვეყანას“, სადაც შემდგომა დავიზივდებოდი, „თავისუფლოთ“ ამომესუნთქნა და შევდგომიდი ჩემებურ ცხოვრებას...

თეთი ლენქორანში ნათ სადგური არ არის. აქ მიმავალი გემი, თუ კარგი ამინდია პირდაპირ გაშლილ ზღვაში დგება ¹⁾ ასე 100—150 საყენზე მოშორებით ნაპირიდან. ხალხის გასაყვანათ ცალკე ნაყვები დანიშნული. ჩემი გემიც რომ მიუახლოვდა დასახელებულ მანძილს, რამდენიმე ნათი ჩემსკენ წამოვიდა ნაპირებიდან. მცირეოდენ ზედახორას შემდეგ გვეიღრას ნაყში ჩაჯდომა... მთელი ლენქორანი გამოფენილიყო ზღვის კიდზე და განჩრებულიყო იმ ხილზე, რომელიც „აკაკაჰ და მერკურის“ კონტორიდან იწყება და ნაპირას გადაცილებული ზღვაში ბურჯებით არის დამაგრებული. აქვე, ბრჩილი გემში, მივხეხნითოთ რომ ლენქორანელების ერთი გასართობ ადგილთავანი ეს ხილიც არის და ყოველ გემის მოხელას ამ ხილზე ხალხი ბლომათ ევდებდა. აქვე ხედვენ ნაცნობებს, აქვე მასლოათობენ „დამაკავალრები“, აქვე უხედებოან კერძოთ ნაცნობები, თუ ნათესავეები გემით მომხველულ სტუმრებს... ჩვენ მისვლის დროსაც ეს ხიდი გაქვდილი იყო ხალხით, ყველა, მაღლიდან გამომდგარი, ცნობის მოყვარობით ათავალიერება გემით მოსულებს და თეალითა ხერებადენ მგზავრებს. სწორე მოგახსენოთ საჩოთირო და აუტანელია, როდესაც ათასი უცნობი თეალი, მოგაჩრედება და ავათეალიერ-ჩავათეალიერებს

*) ის. „კაკაჰ“ № 28.

¹⁾ ცუდი ტაროსისა და ზღვის ფურთაქის დროს გემი კუნძულ „სარსზე“ ჩერდება, აქ ბუნებრივი ნაკოსაყუდელი ყოფილა, სადღე დღეჯა აჩასოადეს აჩ არის თერმე ეს კუნძული ქ. ლენქორანზე 12 კერსით არას დაშორებული ბაქოს მხრით.

საქონელით. ისე შორი გზას არ შევეუწუხებდით, როგორც ცნობისმოყვარე ბრბოს მზერამ დამოახერხა... რის ვაი ვაგლახით ნაპირამდის მიგვასრიალეს მენავეებმა.

— ესეც შენი ალტჰიმის ქვეყანა მეთქი—ცოტა არ იყოს დაცნით ეუთხარი ჩემს მეგობარს, როდესაც ნაპირზე ვადმოვხტით, რადგანაც ერთ ადგილას გაჩერებულმა, პირდაღებულმა და თვალებ-დაკეცილი-მა ბრბოში პირველშივე კული შთაბეჭდილება მოახდინა ჩემზე.

— ნუ ჩქარობ. როგორც გამოვდივარ დამანახვა ჯერ ავრე მალე ვერ დავინაოვდებითო, გამამხნეველები ლიბერთი მიპასუხა იმან.

მართლათაც დალაღულდაქანცულმა კიდევ მთელი დღე ვიწაწაღე...

ამ გვარათ ლენქორანის მცხოვრებელი „მოქალაქე“ შევიქნენ. ძლიერს!..

V.

ქ. ლენქორანი მდებარეობს, თითქმის ბაქოს ჩამოსწვრივ, კასპის ზღვის დასავლეთ ნაპირზე, საქართველოს სამხრეთით და ორი გზა აქვს ჩვენს სამომავლად შემოსასვლელი: ერთი ზღვით—ბაქოდან (210 ვერს. მანძილი) და მეორე ამიერ—კავკასიის რკინის გზის სადგ. აჯი-ქაბულიდან. (1896 ვერსა). პირველი შეხედვით ლენქორანი ერთი კიკნა მოჩანს, რადგანაც ქანდრისა და სხვა ხევებით არის დაფარული. საზოგადოთ ამ ქალაქში ბევრი ბაღები და თითქმის თითოეულ შენობას თავს ეშვება. ზღვის პირით მდებარეობა, გადჭარბებული ხეხილი და ყვევებითა ჭობები, რომელიც ამ ქალაქს არტყია, ეჭვი არ არის, მეტის მეტათ უნდა ანოტიოვებდეს აქაურობას და მართლათაც საშინელი ნოტიო ქალაქია ლენქორანი. მთელი წლის განმავლობაში, ზაფხულს გარდაო, მითხრეს აქაურებმა, ძრიელი ნამი იცეს და ნიადაგი მუდამ სველიაო. ზაფხულობით კი სამხრეთის პაანაქება სიცხეები და გახურებული მზე სულ ტრუსის სულს ადნის ლენქორანს; პატარა ჭობები შრება, დიდრინები კი საშინლათა ხავსდება და შმოკრდება, ზოგი ერთი ხეხილი უღრავოთა ყვითლდება და ბალახი იტრუსება. ამისდამიუხედავით შენობების უმრავლესობა ზაფხულობითაც კი ნოტიოა და დიდის სიუთხილით უნდა ამოირჩიოს სადგომი, ნამეტნავათ მოსულმა, უცხო კაცმა, თუ არ უნდა, რომ განუწყვეტელი ცხელებელემა ეწვიოს და ან სხვაფორე არ დასევადეს და დაავით-მყოფდეს. ჰავა ლენქორანში ძნელია სატანია, უცხო შეილისათვის მით უფრო ძძიმე და მოუხელე-ბელი, რომ ჭობის მძორით არის შეზავებული წყ-

ლიც კულია ლენქორანში. მართალია სამხრეთით ჩამოუდის ლენქორანის მდინარე (ლენქორანკა), მაგრამ მცხოვრებნი მართა ქვის წყალს ხმარობენ, რადგანაც მდინარე მოშორებით არის და არც მაინც მდინარე ვერის მეტი სუფთა და კარგი უნდა იყოს, (ზაფხულობით ლენქორანკაც თითქმის შრება.) კაყვლასა აქვს ეზაში. მე თქვენ მოვახსენით, დიდი შრომა უნდა თუ ქვის ამოყვანას? ორი, ერთ ნახევარი და ხანდ-სხან ერთი ადლის სიღრმეზე რომ გათხაროთ მიწა, წყალი ამოვა... საყურადღებოა ის გარემოება, რომ ლენქორანელების ზოგიერთ ეზოში შედარებით კარგი წყალია, ხოლო თუნდა იმავე მახლობელ ეზოში კი ისეთი, რომ თუ გადმოუღებდით მისითეთო... არ ეიცო, გადარჩებით თუ არა ცეხას! ასეთია საზოგადოთ ლენქორანის ადგილ-მდებარეობა და ჰავა. მხოლოთ რაც შეეხება ბუნებას (მე აქ ვეულისხმობ ნიადაგის ზედა პირს, თვალის იყოს), ნამეტნავათ ვაზაფხულზე შენიერი თუ არა ლამაზი მაინც არის. რომ უფრო ნათლათ წარმოვიდგინოს მკითხველთა უმრავლესობამ ლენქორანის გარეგანი სახე, მას შევედარებ და სამტრედიას, რომელსაც ლენქორანი ერთით ძრიელ წააგავს. ბუნება ლენქორანისა და სამტრედიის თითქმის დამაინი იყვენო, ერთმანეთს არ ჩამოუფერდება. აქაც ისეთივე სიმრავლეა ადვის ხეებისა და ფართო ეზოებისა, როგორც სამტრედიის; ბაყაყის ყოყინი და ჭობებიც ერთმანეთს უკავს. ლენქორანი წააგავს კიდევ საჯავახოს და საზოგადოთ სამეგრელოს დაბებს... ვაზაფხულობით ტურფა ლენქორანი ყვითლდება და ჩიავდება ზაფხულში, ხოლო შემოდგომა-ზამთრობით კი თურმე ჯოჯოხეთია... იმ დროს, როდესაც ზაფხულში თითქმის ცვრიც არ ჩამოვარდება ხოლმე, შემოდგომაზე რომ წვიმას დაიწყებს მთელი თვეობითა წვიმს და მთელი ლენქორანი ჭობათ იქცევა თურმე...

ას კვლავ.

(შემდეგი იქნება)

მცირე შენიშვნა:

პასუხად ბ. ნ. ს. ქეს

მ წლის „კავლის“ მე 27 №-ში დასტამბულია „ბიბლიოგრაფია“ ბ. ბ. ს.—ძისა. რადგანაც წესი წერილი ჩემი წერილის („ივირა“) №. № 120—121. საწინააღმდეგოთ უფროა დაწერილი, ვიდრე კულიაქისის წიგნის ეფარებით, ამიტომ საჭიროთ მიმანია ორიოდ სიტყვით პასუხი ვაგეც ბ. ბ. ს.—ძის.

ბ-ნი პ. ს. — ძე მიკოინებს: კულრიავისის წიგნი ნაკლებდევანებთ ის ჩაუთელია, რაც ღრსებთ უნდა მივიჩნიოთ. ენახოთ, ჩამდენთ სამართლიანია ეს შენიშვნა. კულრიავისის წიგნში ნათქვამია: „ყველაფრიდან ჩანს, რომ პირველ-ყოფილი ადამიანი გერ ეკმაყება მართო მენარეულ სახრდოს. მისი ჯეკ ბუღაჟს ზოგჯერ ხორცსაც თხოულობდა.“ აქედან, ვგონებ, ის დასკვნა გამოდის, რომ მამონდელი ადამიანის ორგანიზმი ისე იყო მოწყობილი, რომ მართო მენარეულობით. სახრდოობას ვერ ატანდა. ამას ბ-ნი პ. ს. — ძეც ეთანხმება და დასძენს: „იმის მიზეზით, რომ ადამიანი ხორცსა ჭამს (უნდა იყოს „კამდა“, რადგანაც ლაპარაკი პირველ ყოფილ ადამიანზე,) არსებობს იმისავე ორგანიზმში, ავებულუბაშიო“. ჩვენ-ე არ დავთანხმებთ და შევიწმინთ, რომ ადამიანი ავებულობას სრულიდაც ისე : იყო მოწყობილი, რომ მართო მენარეულობა სახრდოობა ვერ ატანა, და თუ მინც-და-მინც ხორცის ჭამს მიყო ხელი, ეს უფრო შიმშილს, გაჭირვებას უნდა მივაწეროთ. ბ-ნი პ. ს. — ძეს ეს არ მოწონს და ირონიულად გ. ახის: „მა აქედან ის დასკვნაც შეკვიდრია გამოვიყვანოთ, რომ თუ მაგალითად, ძროხას მოშვიდა, შეიძლება იმან მეორე ძროხა შეჭამოაო“. მერე და აქ რა არის საკვირველი? რა თქმა უნდა, რა გინდ ძლიერ დაიშვს დღეს ძროხა ხორცს ვერ შეჭამს, მაგრამ რატომ არ შეიძლება ვეფექტოთ, რომ ჩამდენსამე ათას წელს შემდეგ მისი (ძროხის) ცხოვრების პირობებიც ისე შეიცვალოს, ანუ მოეწყოს, რომ მისმა ავებულებმა ხორცის ავტონომიკურ თვლება მიიღოს. ავტონომე ვანა არ შეიძლება ვიფიქროთ, რომ პირველ ყოფილი ადამიანიც ხორცი თ ვერ ისახრდოებდა, როგორც დღეს ძროხა; მაგრამ ცხოვრების პირობებმა, გაჭირვებამ თან-და-თან შეუცვალა ორგანიზმი და ბოლოს იქამდინაც მიიყვანა, რომ ხორცეულსაც ისევე შეექცევა; როგორც მცენარეულობას. გაჭირვება ყველაფრის შემქმნელია! ვეჭირვება რომ არ ყოფილიყო, შეიძლება ითქვას, გაუცა სულიერი არსება იმავე სახით დარჩებოდა, როგორც პირველში დაბადა. გაჭირვება არა თუ მართო შინაგან ორგანიზმსა ცვლის, არამედ გარევენსაც. ცოტა მაგალ თები-ეი არ არის ბუნებაში, რომ რომელიმე რეჟლის ფრინველი ისე გადაგვარებულიყოს, რომ დღეს ფრინველს თითქმის აღარ-ეი გავედს. მიზეზო, რა თქმა უნდა პირობათა შეცვლაა: წინათ ფრთების დახარებით შოულობდა სახრდოს, მაგრამ შემდეგში მისი ცხოვრება ისე მოეწყო, რომ ფრენა აღარ ეი ჭირდებოდა და ამიტომ მთავალ საუწყუნეთა შემდეგ ფრთებიც გადაუგვარდა... მაგალითების მოყვანა ძლიერ შორს წავიყვანს, თვარა ბერის მოვიყვანდღი.

ბ-ნი პ. ს. — ძეს-ეი შიმშილისა და გაჭირვების მძლვ. თა-მძლვბა საეჭოთ მიამჩია. აი, მაგალითად, რას ამბობს: „პირობა-ეი რომელმაც იბი (ადამიანი) ატელა ხორცეულობისთვის მიეყო კბილი, შეიღაჟს აყის შემხალი, ან სხვა რამ—ჩვენთვის ეს სულ ერთია. აი, ვერისი“ ბიბლიოგრაფს-ეი ჰგონია, რომ შიმშილია სწორეთ მიზეზი კაცის მკამელობისა და ღალ, ბ-ნი არა თუ კაცის მკამელობისა, არამედ მრავალ სხვა მოვლენათა მიზეზთაც სწორეთ შიმშილი მიამჩნია... ნუ თუ თქვენ-ეი უარს ჰყოფთ, ბ-ნი პ. ს. ძე? დასასრულ ბ-ნი პ. ს. — ძე ჩემზე ამ ს ღოგ-მატიორე პასუხების მოყვარულია, და ის ღროს ავიწოდება, რომ თვითან უფრო იდი მოყვარული ყოფილა, რაც შეგება მის დანარჩენ შენიშვნებს, საყურადღებოთ არ მიგება და, რომ წერილი არ გავგერძელდეს, ამითაც ეკმაყოფილდებით. თუ მინც-და-მინც არ დაუშლია, ვთხოვ მთელი ის შევდომები აღნიშნოს, რომლებიც ჩემს „ბიბლიოგრაფიაში“ უბოენია. ეს მკითხველთათვისაც სასარგებლო იქნება და ჩემთვისაც, როგორც ახლათ კალიმადებულისთვის.

ბ. კასელი

„კვალის“ ფოსტა.

ქუთა სი. მ. ღ — ძეს. თქვენი დასაბუთებული პასუხი თ. სასოკაის ლექსიკონის შესახებ სრული მკამელობით სესვა, მაგრამ გერ ვსტკამათ, რადგან თ. სასოკაის ლექსიკონის უარსებობას ახლა აკამეგ ვი ივის. ხილო მისთან ახსნი და „ნინობის ფურცლის“ დასაბუთებული დასმდე-ეინებს ანავსთვის სასამოაჟია არ არის.

ღ. ოკუმი ა. ჩხ — კელს. თქვენი გორკესონდენდა რედაქციისგან დამოუკიდებელი მისეის გამო არ დასტკამებს.

აკვალის“ რედაქცია უფარგისი ლექსების უკან დაბრუნებას არ კისრულობს.

რედაქტორ-გამომცემელა ან. თ. — წერეთლისა.

ბილინის მალაქის გამგეობა

აუწყებს უძრავ მამულების პატრონებს, რომ ქალაქის გამგეობამ დაადგინა 1897 წლის 24 მარტს დაუსების ხარჯს მოუშვარს კიდევ 1/8 პროცენტი გარდა იმ გადასახადისა, რომელსაც აქამდის ახლდენებდა, ე. ი. გარდა 3/4 %-ისა. ეს მომადებულოთ გადასახად უნდა შეიტანონ ქალაქის გამგეობაში ამ წლის ივლისის დამლევამდე, შემდეგ-ეი გადასახად ზედ გადათვის ჩვეულებრივო ჯარიმა.

ამასთანვე ქალაქის გამგეობა აცხადებს, რომ ზემოსენებულ გადასახად მხოლოთ ანა 1897 წელს გამოართმევს შემამულეთ და ეს გადასახადი არ აღემატება დაფასების ნახევარი წლის გადასახადის მესამელს. (3—2).